ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಸಾಧುಗಳ ,ಬರು ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನ ವಿಸ್ತಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. [೬] ಸಂಸ್ತಾರಕದಲ್ಲಿ ೧೨೨ ಗಾಹಾಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಧುಗಳ ಅಂತ್ಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿಹುಲ್ಲಿನ ಆಸನವನ್ನು [ಸಂಥಾರ] ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವವರನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಮರ ರೂಪದಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದು, ಅವರು ಪಂಡಿತ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವೆಂದು ಸುಬಂಧು ಮತ್ತು ಚಾಣಕ್ಯರ ಹೆಸರುಗಳು ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿವೆ. [೭] ಗಚ್ಛಾಚಾರದಲ್ಲಿ ೧೩೭ ಗಾಹಾಗಳಿದ್ದು, ಅವುಗಳಿಂದ ಮುನಿ ಹಾಗೂ ಆರ್ಯಿಕೆಯರು ಗಚ್ಛದಲ್ಲಿ ಇರುವುದನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ನಿಯಮ ಉಪನಿಯಮಗಳ ಪಾಲನೆಯನ್ನು ಅದರ ವಿಧಿಗಳನ್ನ ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುನಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಧ್ವಿಯರು ಪರಸ್ಪರ ಸತರ್ಕರೀತಿಯಿಂದ ಇದ್ದರೆ, ತಮ್ಮ ಕಾಮವಾಸನೆಯು ಜಾಗೃತವಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸಬೇಕೆಂಬುದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನಿತ್ತಿದೆ. [೮] ಗಣಿವಿದ್ಯದಲ್ಲಿ ೮೬ ಗಾಥೆಗಳಿಂದ ದಿವಸ, ತಿಥಿ, ನಕ್ಷತ್ರ, ಯೋಗ, ಕರಣ ಮುಹೂರ್ತ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನೂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿಹೋರಾ ಶಬ್ದವು ಬಂದಿದೆ. [೯] ದೇವೇಂದ್ರಸ್ತವದಲ್ಲಿ ೩೦೭ ಗಾಹಾಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು ತೀರ್ಥಂಕರರ ಸ್ತುತಿಯನ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸ್ತುತಿಕಾರನ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತ ಕಲ್ಪಹಾಗೂ ಕಲ್ಪಾತೀತ ದೇವರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ವೀರಭದ್ರ ಕೃತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. [೧೦] ಮರಣಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ೬೬೩ ಗಾಹಾಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆರಾಧನಾ, ಆರಾಧಕ ಆಲೋಚನಾ, ಸಲ್ಲೇಖನ, ಕ್ಷಮಾಪನ ಮೊದಲಾದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ದ್ವಾರಗಳಿಂದ ಸಮಾಧಿ ಮರಣದ ವಿಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಾನಾ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಪರೀಷಹಗಳನ್ನ ಸಹನ ಮಾಡುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಭಾವನೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನ ಸಹ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಹತ್ತೂ ಪ್ರಕೀರ್ಣಗಳ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಮಾತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕೊನೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಗಳ ಕಡೆ ಹಚ್ಚಿ, ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ನಿರಾಕುಲತಾ ಪೂರ್ವಕ ಶರೀರ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವ ವಿಧಿಯನ್ನ ತಿಳಿಸಿಹೇಳಿದೆ.

ಚೂಲಿಕಾ ಸೂತ್ರ ೨ :-

ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಚೂಲಿಕಾ ಸೂತ್ರಗಳು ನಂದಿ ಮತ್ತು ಅನುಯೋಗ ದ್ವಾರಗಳೆಂದು ಇವೆ. ಅವು ಮಹಾ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿಯೇ ಹಿಂದಿನಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ನಂದಿಸೂತ್ರದ ಕರ್ತೃವಾರೂ ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕನುಸಾರ, ವಲ್ಲಭೀ ವಾಚನಾದ ಪ್ರಧಾನ ನಾಯಕನಾದ ದೇವರ್ಧಿಗಣಿಕ್ಷಮಾಶ್ರಮಣರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ನಂದಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ೯೦ ಗಾಹೆಗಳೂ ಮತ್ತು ೫೭ ಸೂತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಮಹಾವೀರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಸಂಘದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರಮಣರು ಮತ್ತು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಭದ್ರಬಾಹು, ಸ್ಥೂಲಭದ್ರ ಮಹಾಗಿರಿ ಮೊದಲಾದ ಆಚಾರ್ಯರ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ತರುವಾಯ ಜ್ಞಾನದ ಐದು ಭೇದಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆ ಅಲ್ಲದೆ ಆಚಾರಾಂಗವೇ ಮೊದಲಾದ ಹನ್ನೆರಡು ಅಂಗಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣ, ಕೌಟಿಲ್ಯ, ಪಾತಂಜಲಿ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪುರಾಣಗಳು ಹಾಗೂ ವೇದ ಮೊದಲಾದ ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಕಲೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಇವು ಮಾನವರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ವರ್ಜ್ಯವೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. [೨] ಅನುಯೋಗದ್ವಾರವು ಆರ್ಯ ರಕ್ಷಿತ ಕೃತಿಯೆಂದೂ ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ರೂಪದಿಂದ ಪಲ್ಯೋಪಮವಾದ ಉಪಮಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ನಯಗಳ ಪ್ರರೂಪಣೆಯೂ ಸಹ ಇದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನವರಸ, ಸ್ವರ, ಗ್ರಾಮ, ಮೂರ್ಛನಾ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ.ಇಲ್ಲಿ ಚರಕ ಗೌತಮ ಮೊದಲಾದ ಅನ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಸಹ ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಹರಿಭದ್ರರು ವಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕೂಡ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಅರ್ಧಮಾಗಧೀ ಭಾಷೆ :-

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ೪೫ ಆಗಮ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಷೆಯು ಅರ್ಧಮಾಗಧೀ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ' ಅರ್ಧಮಾಗಧೀ ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು, ಯಾವ ಭಾಷೆಯು ಮಗಧದ ಅರ್ಧ ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತನಾಡುವ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತೋ ಅದು ಅರ್ಧಮಾಗಧೀ ಭಾಷೆಯು. ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಗಧಿ ಭಾಷೆಯ ಅರ್ಧ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದವೋ ಅದು ಅರ್ಧಮಾಗಧಿಯಾಗಿದೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಈ ಎರಡೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಳೂ ಸಾರ್ಥಕವೆನಿಸಿವೆ. ಈ ಭಾಷೆಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾಗಧೀ ಭಾಷೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಶೇಷತೆಗಳಿದ್ದವು : (೧) ಅದರಲ್ಲಿ ' ರ ' ಉಚ್ಚಾರವು ' ಲ ' ಎಂದಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

(೨) ಮ ಣು ಪ್ರ ಕಾರ ದ ಉಷ್ಮ ಷ , ಸ, ಶ , ವರ್ಣಗಳ ಸ್ಥಾ ನದಲ್ಲಿ ' ಶ ' ವೇ ಕ ಂಡು ಬರು ತ್ತಿತ್ತು. (೩) ಅಕಾರಾಂತ ಕರ್ತೃ ಕಾರ ಕ ಏಕ ವಚನದರ ಉಪವನ್ನೂ ' ಓ ' ದ ಸ್ಥಾ ನದಲ್ಲಿ ' ಏ ' ಪ್ರತ್ಯಯ ವನ್ನಾಹ ಚ್ಚಿ ರ ಉಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿ ತ್ತು. ಈ ಮ ಣು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರ ವೃತ್ತಿಯಿ ಂದಲೇ ಅರ್ಧಮಾ ಗಧಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ವಿ ಕಾರ ಕಕ್ಕೆ ' ಎ ' ಕಾರ ದ ಪ್ರ ಯೋಗ ವೇ ಹೆ ಚ್ಚಾಗಿ ಇದೆ. ' ರ ' ದ ' ಲ ' ವು ಸ್ವ ಚತ್ತ ವೇ ಆಗು ತ್ತದೆ. ಮ ಣು ಸ ರ್ಣಾರ ಗಳ ಸ್ಥಾ ನದಲ್ಲಿ ತಾಲ ವ್ಯ ' ಶ ' ಕಾರ ವಾಗಿದೆ. ದಂತ್ಯ ' ಸ ' ಕಾರ ವೇ ಆಗು ತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರ ಕಾರ ಈ ಭಾಷೆಯ ಲ್ಲಿ ಮಾ ಗಧಿಯ ಅರ್ಧ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಗಳು ಇವೆಯೆ ಂದು ಹೇಳಲಾಗು ತ್ತದೆ. ಇದರ ಉಳಿದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಶೌರ ಸೇನೀ ಪ್ರಾ ಕೃತಕ್ಕೆ ಹೊಂದು ತ್ತ ವೆ. ಈ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರ ಚಾರ ವು ಮ ಗಧದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೆಂದು ಇದರಿಂದ ಅನು ಮಾನಿಸಲಾಗು ತ್ತದೆ. ಮ ಣುದಲ್ಲಿ ಮಹಾವೀರ ಹಾಗೂ ಬ ದ್ಧ ಇಬ್ಬರ ಉಪದೇಶದ ಭಾಷೆಯು ಆ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಮಾ ಗಧಿಯೇ ಇದ್ದಿರ ಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ವಾ ಂಸರ ಮತ ವು ಇದೆ. ಅದರಿಂದ ಆ ಉಪದೇಶ ಗಳು ಪೂ ರ್ವ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ದ ಜನತೆಗೆ ಸಮಾ ನ ರ ಉಪದಿಂದ ಸು ಬೋಧ ವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ ವಾಯಿ ತು. ಆದರೆ ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಉಪಲಬ್ಧ ಆಗ ಮ ಗ್ರಂಥ ಗಳಲ್ಲಿ ನ ಮಗೆ ಪ್ರಾ ಚೀನ ಅರ್ಧಮಾ ಗಧೀ ಭಾಷೆಯ ಸ್ವ ರ ಉಪ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲ ದ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಆರ್ಯ ಭಾಷೆಯ ಲ್ಲಿ ಸಂಯು ಕ್ತ ವ್ಯಂಜನ ಗಳ ಸಮೀ ಕ ರ ಣವು ಅಥವಾ ಸ್ವ ರ - ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದುವು ಗಳು ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸ ರಳಗೊಳಿಸುವುದಂತು ಪ್ರಾ ರಂಭ ವಾಗಿಹೋಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವು ಗಳಲ್ಲಿ ಕ - ಗ , ತ - ದ ಗಳಂಥ ವರ್ಣಗಳ ಲೋಪದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಯು ಆರಂಭ ವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಮಧ್ಯಯು ಗದ ಆರ್ಯ ಭಾಷೆಯ ಎರ ಡನೆಯ ಸ್ತ ರದಿಂದ ಆರಂಭ ವಾಯಿ ತೆಂದು ಮ ನ್ನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲ ವು ಸು ಮಾ ರು ಕ್ರಿ ಶ . ಎರ ಡನೆಯ ಶ ತಮಾನ ವೆಂದು ಸಿದ್ಧ ವಾಗು ತ್ತದೆ. ಉಪಲಬ್ಧ ಆಗ ಮ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಇದೇ ಸ್ತ ರದ ಪ್ರ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದದ್ದು ಕಂಡು ಬರು ತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರ ವೃತ್ತಿ ಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಗಿಯ ೂ ಕಾಲ ಕ್ರ ಮ ದಿಂದ ಅವು ಗಳ ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯೇ ಕಾರ ಣವಾಗಿ ಅವು ಗಳಲ್ಲಿ ಸ ಮಾ ವೇಶ ವಾಗಿಹೋದುವು.

ಸ ೂತ್ರ ಇಲ್ಲ ವೆ ಸ ೂತ್ತ :-

ಈ ಆಗ ಮ ಗಳು ಮ ರು ದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯು ವಿಚಾರ ಣೀಯ ವಾಗಿದೆ. ಇವು ಗಳನ್ನು ಬಹ ಳಷ್ಟು ಸೂತ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಮ ಾಡಲಾಗು ತ್ತದೆ. ಉದಾಹ ರಣೆಗೆಂದು ಆಚಾರಾಂಗ ಸ ೂತ್ರ, ಉತ್ತ ರಾಧ್ಯಾಯ ದ ಸ ೂತ್ರ ಮೊದಲಾದುವು ಗಳನ್ನೂ ನೋಡ ಬಹು ದ. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಯು ಮಾ

ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆಯೋ, ಆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ರಚನೆಗಳು ಸೂತ್ರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತ ಮಾಡುವುದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯ ದೋಷ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಈ ಜೈನ ಶ್ರುತಾಂಗಗಳು ಅಂಥ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರಚನೆಗಳಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ವಾಕ್ಯಗಳ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅನುಚಿತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಕೃತ ಹೆಸರಿನನುಸಾರ ಈ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಆಯಾರಂಗ ಸುತ್ತ, ಉತ್ತರಜ್ಝಯಣ ಸುತ್ತ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಸುತ್ತವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಒಂದು ಭ್ರಮೆಯಾಗಿದೆ. ಅದರ ಉಚಿತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪವು ಸೂಕ್ತವೆಂಬುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಯುಕ್ತಿಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹಾವೀರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ ಶೈಲಿಯು ಪ್ರಾರಂಭವೂ ಕೂಡ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ವೇದಗಳ ಸೂಕ್ತಗಳು ಪ್ರಚಾರವು ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಅದೇ ಹೆಸರನ್ನು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಈ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸುತ್ತಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು.

ಆಗಮಗಳ ಟೀಕಾ ಸಾಹಿತ್ಯ :-

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆಗಮ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ತರುವಾಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಉದ್ದೇಶವು ಆಗಮದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಇಲ್ಲವೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ರಚನೆಗಳು ನಿರ್ಯುಕ್ತಿ (ಣಿಜ್ಜುತ್ತಿ), ಭಾಷ್ಯ (ಭಾಸ), ಚೂರ್ಣಿ (ಚುಣ್ಣಿ) ಮತ್ತು ಟೀಕಾ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿವೆ. ಈ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಆಗಮದ ಅಂಗಗಳೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಸಹಿತ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪಂಚಾಂಗಿ ಆಗಮವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಯುಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಭಾಷೆ, ಶೈಲಿ ವಿಷಯಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಚೀನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇವು ಪ್ರಾಕೃತ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹ ರೂಪದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ವಿವಿಧ ಕಥೆ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಸಂಕೇತವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ವಿಸ್ತೃತ ರೂಪವು ಮುಂದೆ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಆಚಾರಾಂಗ, ಸೂತ್ರಕೃತಾಂಗ, ಸೂರ್ಯಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿ, ವ್ಯವಹಾರ, ಕಲ್ಪ, ದಶಾಶ್ರುತಸ್ಕಂಧ, ಉತ್ತರಾಧ್ಯಯನ, ಆವಶ್ಯಕ ಮತ್ತು ದಶವೈಕಾಲಿಕ ಈ ಒಂಬತ್ತು ಆಗಮಗಳ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಯುಕ್ತಿಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿವೆ. ಇವು ಭದ್ರಬಾಹುಕೃತವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹತ್ತನೆಯದಾದ ’

ಋಷಿಭಾಷಿತ ನಿರ್ಯುಕ್ತಿ'ಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಂಡನಿರ್ಯುಕ್ತಿ. ಓಘನಿರ್ಯುಕ್ತಿಗಳಂಥ ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರಕರಣಗಳೂ ನಿರ್ಯುಕ್ತಿಗಳು. ಇವುಗಳು ಮುನಿಗಳ ಆಚಾರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದವುಗಳೆಂದು ತಿಳಿದು, ಸ್ವತಂತ್ರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಗಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ಭಾಷ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಕೃತ ಗಾಥೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪ್ರಕರಣಗಳಾಗಿವೆ, ಇವು ತಮ್ಮ ಶೈಲಿಯಿಂದ ನಿರ್ಯುಕ್ತಿಗಳ ಕೂಡ ಬಹಳ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಇವೆರಡೂ ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಮಿಶ್ರಣಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಪೃಥಕ್ಕರಣ ಮಾಡುವುದು ಅಸಂಭವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಪ, ಪಂಚಕಲ್ಪ, ಜೀತಕಲ್ಪ, ಉತ್ತರಾಧ್ಯಯನ, ಆವಶ್ಯಕ, ದಶವೈಕಾಲಿಕ, ನಿಶೀಥ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರ ಇವುಗಳ ಭಾಷ್ಯಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿವೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ ನಿಶಿಥ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಶ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ಧೂರ್ತರ ಕಥೆಯು ರೋಚಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನು ಹರಿಭದ್ರ ಸೂರಿಯು ತನ್ನ ಧೂರ್ತಾಖ್ಯಾನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸರಳವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಲ್ಪ, ವ್ಯವಹಾರ, ನಿಶೀಥ ಭಾಷ್ಯಗಳ ಕರ್ತೃವು ಸಂಘದಾಸಗಣಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷಾವಶ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯವು ಜಿನಭದ್ರಸೂರಿಯದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೦೯ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೩೬೦೦ ಗಾಥೆಗಳಿವೆ. ಜ್ಞಾನ, ನಯನಿಕ್ಷೇಪ, ಆಚಾರಾದಿ ಸದ್ವಿಷಯಗಳ ವಿವೇಚನೆಯು ಇದರಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸ್ವೋಪಜ್ಞ ಟೀಕೆಯೂ ಇದೆ.

ಚೂರ್ಣಿಗಳು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ರಚನಾ ಶೈಲಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿವೆ. ಇವು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಭಾಷೆಯು ಪ್ರಾಕೃತ - ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಿಶ್ರವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಆಚಾರಾಂಗ, ಸೂತ್ರಕೃತಾಂಗ, ನಿಶೀಥ, ದಶಾಶ್ರುತಸ್ಕಂಧ, ಜೀತಕಲ್ಪ, ಉತ್ತರಾಧ್ಯಯನ, ಆವಶ್ಯಕ, ದಶವೈಕಾಲಿಕ, ನಂದಿ ಮತ್ತು ಅನುಯೋಗದ್ವಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಚೂರ್ಣಿಗಳಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಮತ್ತು ಕಥಾತ್ಮಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಾಗಿ ನಿಶೀಥ ಮತ್ತು ಆವಶ್ಯಕಗಳ ಚೂರ್ಣಿಗಳು ಬಹಳ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪದಿಂದ ಚೂರ್ಣಿಗಳ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಜಿನದಾಸಗಣಿಯು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೬ - ೭ ನೆಯ ಶತಮಾನವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಟೀಕೆಗಳು ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿಗನುಸಾರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲಿಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ಉಪಯೋಗ ಉಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೊಂದೆಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತದ ಆಶ್ರಯವನ್ನೂ ಸಹ ಹೊಂದಲಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಕಥೆಗಳು ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದವೋ ಅವುಗಳನ್ನ ಇದಕ್ಕೆ ಇದ್ದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಆವಶ್ಯಕ , ದಶವೈಕಾಲಿಕ, ನಂದೀ ಮತ್ತು ಅನುಯೋಗದ್ವಾರಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಿಭದ್ರಸೂರಿಯ [ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೫೦] ಟೀಕೆಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿರುತ್ತವೆ. ಅವನ ತರುವಾಯ ಆಚಾರಾಂಗ ಮತ್ತು ಸೂತ್ರಕೃತಾಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಶೀಲಾಂಗ ಆಚಾರ್ಯನು [ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೭೬] ಟೀಕೆಗಳನ್ನ ಬರೆದನು. ೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಾದಿವೇತಾಳ ಶಾಂತಿಸೂರಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಾಧ್ಯಯನದ ಶಿಷ್ಯಹಿತಾ ಟೀಕೆಯು ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಹು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾಧ್ಯಯನದ ಮೇಲೆ ದೇವೇಂದ್ರ ಗಣಿ ನೇಮಿಚಂದ್ರನು ಸುಖಬೋಧಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಟೀಕೆಯನ್ನ ಬರೆದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತ, ಅಗಡದತ್ತ, ಮೊದಲಾದ ಕಥೆಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಅಂಗಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಕಲನವನ್ನ ಡಾ. ಹರ್ಮನ್ ಯಾಕೋಬಿಯು ತನ್ನ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದನು. ಅದನ್ನ ಪ್ರಾಕೃತ ಕಥಾ ಸಂಗ್ರಹ ಎಂದು ಮುನಿ ಜಿನವಿಜಯರು ಕೂಡ ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಉತ್ತರಾಧ್ಯಯನದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಜನ ಆಚಾರ್ಯರು ಟೀಕೆಗಳನ್ನ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಭಯದೇವ, ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯ ಮಲಯಗಿರಿ, ಮಲಧಾರೀ ಹೇಮಚಂದ್ರ, ಕ್ಷೇಮಕೀರ್ತಿ, ಶಾಂತಿಚಂದ್ರ, ಮೊದಲಾಗಿದ್ದವರು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಗಳ ಈ ವಿಪುಲತೆಯು ಉತ್ತರಾಧ್ಯಯನದ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ಲೋಕಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತವೆ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತವೆ

ಶೌರಸೇನೀ ಜೈನಾಗಮ :-

ಮೇಲೆ ಹೆಸರಿಸಿದ ಉಪಲಬ್ಧ ಆಗಮ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಜೈನ ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ದಿಗಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಇವುಗಳನ್ನ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಎಂದು ಮನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮಾನ್ಯತೆಗನುಸಾರ ಮೂಲ ಆಗಮ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕ್ರಮದಿಂದ ಲೋಪವಾಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ಅದನ್ನೂ ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆ ಆಗಮಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಮುನಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿತ್ತು. ಪೂರ್ವಗಳ ಏಕದೇಶ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಆಚಾರ್ಯನು ಧರಸೇನನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅವನ ತನ್ನ ಈ ಜ್ಞಾನವನ್ನ ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಪುಷ್ಪದಂತ ಹಾಗೂ ಭೂತಬಲಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದನು. ಅವರು ಆ ಜ್ಞಾನದ ಆಧಾರದಿಂದ ಷಟ್ ಖಂಡಾಗಮವನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪದಿಂದ ರಚಿಸಿದರು. ಈ ರಚನೆಯು ಉಪಲಬ್ಧವಿದೆ. ಈಗ ಧವಳ ರೂಪದಿಂದ ಟೀಕೆ, ಅನುವಾದ ಸಹಿತ ೧೬ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಟೀಕಾಕಾರನಾದ ವೀರಸೇನಾಚಾರ್ಯನು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಕೃತಿಯ ರಚನೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಿಂದ ನಮಗೆ ಪೂರ್ವಗಳ ವಿಷಯ ವಿಸ್ತಾರದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಪೂರ್ವದ ಹೆಸರು ಆಗ್ರಾಯಣೀಯ ಎಂದಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಂತ, ಅಪರಾಂತ ಮೊದಲಾದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕರಣಗಳಿದ್ದವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ಪ್ರಕರಣದ ಹೆಸರು ಚಯನಲಬ್ಧಿ ಎಂದಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಪಾಹುಡಗಳಿದ್ದವು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾಹುಡದ ಹೆಸರು ಕರ್ಮ – ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದಿತ್ತು. ಈ ಕರ್ಮ ಪಾಹುಡದಲ್ಲಿ ಕೃತಿ, ವೇದನಾ ಮೊದಲಾದ ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು ಅನುಯೋಗ ದ್ವಾರಗಳಿದ್ದವು. ಇವುಗಳ ವಿಷಯವನ್ನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಷಟ್ – ಖಂಡಾಗಮದ ಆರು ಖಂಡಗಳನ್ನ ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಖಂಡಗಳು ಜೀವಟ್ಠಾಣ, ಖುದ್ದಾಬಂಧ, ಬಂಧ ಸ್ವಾಮಿತ್ತ – ವಿಚಯ, ವೇದನಾ, ವರ್ಗಣಾ ಮತ್ತು ಮಹಾಬಂಧಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವೊಂದು ಅಂಶಗಳು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವೋತ್ಪತ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಜೀವಸ್ಥಾನದ ಎಂಟನೆಯ ಚೂಲಿಕೆಯು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಅಂಗವಾದ ದೃಷ್ಟಿವಾದದ ದ್ವಿತೀಯ ಭೇದವಾದ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಗತಿ – ಪ್ರಗತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಚೂಲಿಕೆಯು ವ್ಯಾಖ್ಯಾಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಇದೇ ಆಗಮವನ್ನ ದಿಗಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ರಚನಾ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ. ಇದರ ರಚನೆಯು ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಶುಕ್ಲ ಪಂಚಮಿಯ ದಿನ ಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಆ ದಿನವನ್ನ ಜೈನ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತ – ಪೂಜೆಯ ಮಹಸ್ ಉತ್ಸವದ ದಿನವೆಂದೂ ಮನ್ನಿಸಲಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಶ್ರುತಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬವೆಂದೂ ದಿಗಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದಾರೆ. ಈ ಆಗಮದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನ ಯಾವ ಸಾಹಿತ್ಯವು ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತೋ ಅದನ್ನ ನಾಲ್ಕು ಅನುಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಪ್ರಥಮಾನುಯೋಗ, ಕರಣಾನುಯೋಗ, ಚರಣಾನುಯೋಗ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯಾನುಯೋಗವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಪ್ರಥಮಾನುಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ, ಚರಿತ್ರೆ, ಕಥೆಗಳು ಸಮಾವೇಶವಾಗುತ್ತವೆ ಇವು ಆಖ್ಯಾನಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕರಣಾನುಯೋಗದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ, ಗಣಿತ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು

ಬರು ತ್ತಿ ಷಿ ಚ ರ ಣಾನು ಯೋಗ ದಲ್ಲಿ ಮು ನಿಗ ಳ ಹಾಗೂ ಗೃಹ ಸ್ಥರು ಪಾಲಿಸ ಬೇಕಾದ ಯೋಗ್ಯ ನಿಯ ಮೋಪನಿಯ ಪ ಗಳಿಗೆ ಸ ಂಬಂಧಿ ಸಿದ ಆಚಾರ ಷಿ ರು ದ ಗ್ರ ಂಥ ಗಳು ಸೇರು ತ್ತವೆ. ದ್ರ ವ್ಯಾ ನು ಯೋ ಗ ದಲ್ಲಿ ಜೀವ – ಅಜೀವ ಮೊದಲಾದ ತ ತ್ತ್ವ ಚಿಂತ ನೆಗೆ ಸ ಂಬಂಧಿ ಸಿದ ದಾರ್ಶ ನಿಕ ಕ ರ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ಹಾಗೂ ನ ಯ – ನಿಕ್ಷೇಪ ಮೊದಲಾದ ಷಿ ರು ದ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಗ್ರ ಂಥಗಳ್ಲು ಸ ಮಾವೇಶ ವಾಗು ತ್ತ ಷಿ

ಈ ದಾರ್ಶನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ದ್ರ ವ್ಯಾ ನು ಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯು ಇದೆ. ಈ ಭಾಗ ದ ರ ಚನೆಯು ಬಹು ಪ್ರಾ ಚೀನವೂ ಬ ಹ ಳ ವಿಶಾಲ ವೂ ಮ ತ್ತು ಲೋಕಪ್ರಿ ಯ ವೂ ಆಗಿದೆ. ಇವು ಗ ಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕ್ಕೂ ಪ್ರ ಥಮ ಸ್ಥಾನ ವು ಈಗಾಗಲೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದಂತೆ ಷಟ್ ಖಂಡಾಗಮ ಕ್ಕೇ ಇದೆ. ಈ ಗ್ರ ಂಥ ವು ಪ್ರಕ ಟವಾದ ಸ ಂಗ ತಿಯು ಇತಿಹಾಸ ವೂ ಕ ೂಡ ಬಹು ರೋಚಕ ವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರ ಂಥ ದ ಪ್ರ ಚಾರವು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾರ ರ ಮು ಖಾಂತ ರ ಕೇವಲ ೧೧ – ೧೨ ನೆಯ ಶ ತ ಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಆಗು ತ್ತ ಹೋ ಯಿ ತು. ಅಂಥ ವರಲ್ಲಿ ಗೊಮ್ಮ ಟಸಾರ ದ ಕರ್ತೃವಾದ ಆಚಾರ್ಯ ನೇ ಮಿ ಚ ಂದ ಮ ತ್ತು ಅವ ನ ಟೀಕಾಕಾರ ರು ಪ್ರ ಮು ಖವಾಗಿ ಕ ಂಡು ಬರು ತ್ತಾರೆ. ಆಮೇ ಲಿನ ಲೇ ಖನಿಗೆ ಈ ಗ್ರ ಂಥದ ಹೆ ಸರು ಮ ಾತ್ರ ಪರಿಚಿತ ವಿ ಷಂತೆ ತೋರು ತ್ತ ದೆ. ಈ ಗ್ರ ಂಥ ದ ಎರ ಡ ಸಂಪೂ ರ್ಣ ಹ ಾಗ ೂ ಒಂದು ತ್ರು ಟಿತ ಹೀಗೆ ಮ ೂರು ಪ್ರತಿಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯ ಲ್ಲಿ ತಾಡ ಪತ್ರಗ ಳ ಮೇ ಲೆ ಬರೆದದ್ದು ಇವೆ. ಅವು ಮೈ ಸ ೂರು ರಾಜ್ಯ ದ ಮ ೂಡಬಿದ್ರಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಬಸ್ತಿ ಎಂಬ ಮ ಂದಿರ ದಲ್ಲಿ ಸು ರಕ್ಷಿತ ವಾಗಿದ್ದ ವು ; ಅಡ ಗಿದ್ದ ವು. ಅಲ್ಲಿ ಯ ೂ ಕ ೂಡ ಅವು ಗ ಳ ಉಪ ಯೋಗವು ಕೇವಲ ದರ್ಶ ನಕ್ಕಿಂದ ಮ ಾತ್ರ ಆಗು ತ್ತಿತ್ತೇ ಹೊ ರು ತಾಗಿ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಕ್ಕೆಂದು ಅಲ್ಲ . ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ವು ದ್ರವ್ಯೋಪಾರ್ಜನೆಯ ನ್ನ ಮ ಾಡುವ ಸಾಧನವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರತಿಗಳೂ ದಿನ ದಿನಕ್ಕೆ ಜೀರ್ಣ ವಾಗುತ್ತಿ ದ್ದ ದನ್ನ ಕಂಡು , ಸ ಮಾಜದ ಕೆಲವರಿಂದ ಪ್ರ ಮು ಖರಿಗೆ ಚಿಂತೆಯು ಉಂಟಾಯಿ ತು. ಆಗ ಕ್ರಿ ಶ . ೧೮೯೬ ರ ಲ್ಲಿ ಅವುಗ ಳನ್ನ ಕಾಗದದ ಮೇ ಲೆ ಪ್ರ ತಿ ಲಿಪಿ ಮಾಡಿ ಇಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಯು ಮಾಡಲಾಯಿ ತು. ಪ್ರತಿ ಲೇ ಖನ ಕಾರ್ಯ ವು ಕ್ರಿ ಶ . ೧೯೨೨ ರ ವರೆಗೆ ಸಾವಕಾಶ ವಾಗಿ ನ ಡೆದು ೨೬ – ೨೭ ವರ್ಷ ಗ ಳಲ್ಲಿ ಪೂ ರ್ಣ ವಾಯಿ ತು . ಆದರೆ ಈ ಮ ಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಒಂದು ಪ್ರ ತಿಲಿಪಿಯು ಗು ಪ್ತ ರ ೂಪದಿಂದ ಹೊ ರ ಬಿದ್ದು , ಸಹ ರಾನಪುರಕ್ಕೆ ತಲು ಪಿತು . ಈ ಪ್ರ ತಿಲಿಪಿಯ ೂ ಕ ೂಡ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯ ಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು . ಅದರಿಂದ ಅದನ್ನು ನಾಗ ರಿ ಲಿಪಿಯ ಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವ ಯೋಜನೆಯ ನ್ನೂ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಯಿ ತು. ಅದು ೧೯೨೪ ರ ಲ್ಲಿ ಪೂ ರ್ಣ ವಾಯಿ ತು . ಈ ಕಾರ್ಯ ವು ನ ಡೆಯುತ್ತಿರು ವಾಗಲೇ ಅದರ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರ ತಿಯು ಗುಪ್ತ ರೀತಿಯಿಂದ

ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಅದರ ಪ್ರತಿಲಿಪಿಗಳೇ ಅಮರಾವತಿ, ಕಾರಂಜಾ, ಸಾಗರ ಮತ್ತು ಆರಾಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದವು. ಇವೇ ಗುಪ್ತ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾದ ಪ್ರತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ಇದರ ಸಂಪಾದನಾ ಕಾರ್ಯವು ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖಕನಿಂದ (ಡಾ, ಹೀರಾಲಾಲ ಜೈನ ಇವರಿಂದ) ಕ್ರಿ ಶ . ೧೯೩೮ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅದು ಕ್ರಿ ಶ . ೧೯೫೮ ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಇದರ ಮೊದಲ ಎರಡು ಭಾಗಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಮೂಡಬಿದ್ರಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಬಸ್ತಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಅನುಕೂಲತೆಯನ್ನೂ ಸಹ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಸಂತೋಷದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಮಹಾನ್ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಪಾದನಾ – ಪ್ರಕಾಶನ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ರೂಪದಿಂದ ಆಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಷಟ್ಖಂಡಾಗಮ ಸಟೀಕಾ :–

ಷಟ್ಖಂಡಾಗಮದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆರು ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ ರೂಪದಿಂದ ಜೀವದ್ವಾರ ಕರ್ಮಬಂಧ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ನಾನಾ ಜೀವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನೂ ಬಹು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿಯೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿವೇಚನೆಯು ಮೊದಲ ಮೂರು ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವದ ಕರ್ತೃತ್ವದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ನಡೆದಿದೆ. ಅಂತಿಮ ಮೂರು ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ನಡೆದಿದೆ. ಇದೇ ಭಾಗಕ್ಕೆ ನೇಮಿಚಂದ್ರಾಚಾರ್ಯನು ಇವುಗಳನ್ನೇ ಸಂಕ್ಷೇಪ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗೊಮ್ಮಟಸಾರ ಗ್ರಂಥದ ಜೀವಕಾಂಡ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಕಾಂಡ ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ರಚಿಸಿದನು. ಶ್ರುತಾವತಾರ ಕಥೆಗನುಸರಿಸಿ ಷಟ್ಖಂಡಾಗಮದ ಮೇಲೆ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಕ್ರಮದಿಂದ ಕುಂದಕುಂದ, ಶ್ಯಾಮಕುಂದ, ತುಂಬಲೂರು ಸಮಂತಭದ್ರ ಮತ್ತು ಬಪ್ಪದೇವ ಬರೆದರೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ ಆದರೆ ಆ ಟೀಕೆಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ . ಯಾವ ಟೀಕೆಯು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಈ ಪ್ರತಿಯಿಂದ ಲಭಿಸಿದೆಯೋ ಅದು ವೀರಸೇನಾಚಾರ್ಯನ 'ಧವಲ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಖ್ಯಾತಿಯು ಧವಲ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಟೀಕಾಕಾರನು ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತಿರೂಪದ ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಶಕ ಸಂವತ್ಸರದ ೭೩೮ = [ಕ್ರಿ ಶ. ೮೧೬ ರ] ಕಾರ್ತಿಕ ಶುಕ್ಲ ತ್ರಯೋದಶಿ ದಿನ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಸೇನನು ತನ್ನ ಪಂಚಸ್ತೂಪ ಅನ್ವಯವನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾ ಗುರು ಮತ್ತಾಚಾರ್ಯರನ್ನೂ ಹಾಗೆಯೇ ದೀಕ್ಷಾಗುರು

ಆರ್ಯ ನಂದಿ ಮತ್ತು ಗುರು ಬುದ್ಧಿ ಚಂದ್ರಸೇನರನ್ನು ಕೂಡ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದ್ರನಂದಿಯ ಶ್ರುತಾವತಾರ ಕಥೆಗನುಸಾರ ಏಲಾಚಾರ್ಯನು ಚಿತ್ರಕೂಟ ಪುರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು. ವೀರಸೇನನು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಿದನು. ತರುವಾಯ ವೀರಸೇನನು ವಾಟಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ತನ್ನ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದನು. ವೇರಸೇನನ ಟೀಕ್ಕೆಯು ಪ್ರಮಾಣವು ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಗಳದೂ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ

ಶೌರಸೇನೀ ಆಗಮದ ಭಾಷೆ :-

ಧವಲ ಟೀಕೆಯ ಭಾಷೆಯು ಗದ್ಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರಾಕೃತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಇದೆ. ಈ ಶೈಲಿಯು ಜೈನ ಸಾಹಿತ್ಯಕಾರರಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೇನೆ ಮಣಿಪ್ರವಾಳ ಶೈಲಿಯೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ನಡು ನಡುವೆ ಪ್ರಮಾಣರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗಾಥೆಗಳನ್ನೂ ಉದ್ಧೃತಗೊಳಿಸಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಪ್ರಾಕೃತದ ಮೂರು ಸ್ತರಗಳು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ ಒಂದು ಸೂತ್ರಗಳ ಪ್ರಾಕೃತವು. ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದೆ. ಶೌರಸೇನಿಯ ವಿಶೇಷತೆಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಕೆಲವು ರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಮಾಗಧಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ತರವು ಶೌರಸೇನೀ ಪ್ರಾಕೃತವಾಗಿದೆ. ಇದು ನಮಗೆ ಉದ್ಧೃತ ಗಾಥೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಇನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಸ್ತರವು ಟೀಕಾಕಾರನ ಗದ್ಯ ರಚನೆಯದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿ ಗಾಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಗೊಮ್ಮಟಸಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಕಿದ್ದಂತೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡುದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಶೌರಸೈನೀ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಕೆಲವು ರೂಢಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಣವಾದುದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಇದೊಂದು ವಿಶೇಷತೆಯೇ ಆಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಕಾಸದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಪ್ರಾಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಸಹಿತ ದೃಷ್ಟಿಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ ಅವು ಮಾಗಧಿ, ಅರ್ಧ ಮಾಗಧಿ ಮತ್ತು ಶೌರಸೇನಿಗಳಾಗಿವೆ. ಮಾಗಧಿ ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ಮಾಗಧಿಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಓ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶೌರಸೇನಿಯ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ರೂಪವು ನಮಗೆ ಅಶೋಕನ (ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಇ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಗಿರನಾರ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿದ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ

ದ ಪರ್ಣಾಸದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾರಕ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸರಳಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಧ್ವನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳತೆಗಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಗಳೂ ಕೂಡ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ :- ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯಂಜನಗಳ ಸಮೀಕರಣ ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದು ವರ್ಣದ ಲೋಪ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ದರ್ಪ → ದಪ್ಪ, ಕರ್ಪ → ಕಪ್ಪ, ಪಶ್ಯತಿ → ಪಸ್ಸತಿ, ತೃತ → ತ್ತ, ಕಲ್ಯಾಣ → ಕಲ್ಲಾಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ತರುವಾಯ ಅಶ್ವಘೋಷನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ಮೊದಲನೆಯ ಶತಮಾನ) ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಪರಿವರ್ತನವಲ್ಲದೆ ನವವಾಗಿ ಅಘೋಷ ವರ್ಣಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ ಸಘೋಷ ವರ್ಣದ ಆದೇಶಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಕ → ಗ, ಚ → ಜ, ತ → ದ ಮತ್ತು ಥ → ಧ ಆದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ತರುವಾಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಭಾಸ, ಕಾಲಿದಾಸ ಮೊದಲಾದವರ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆಯೋ ಅವು ಹೀಗಿವೆ :- ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಅಸಂಯುಕ್ತ ವರ್ಣಗಳ ಲೋಪ ಹಾಗೂ ಮಹಾಪ್ರಾಣ ವರ್ಣಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 'ಹ' ದ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತದ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವು ಮೊದಲನೆಯ ಶತಮಾನದ ತರುವಾಯ ಆದುದೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಂಡಿಯು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಅನುಸಾರ ಪ್ರಾಕೃತವು [ಶೌರಸೇನಿ] ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ರೂಪವನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡಿತೋ ಅದೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಪ್ರಾಕೃತ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾಶ್ರಯಾಂ ಭಾಷಾಂ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಂ ಪ್ರಾಕೃತಂ ವಿದುಃ :- ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶ) ಮತ್ತು ಇದೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಸೇತುಬಂಧವೇ' ಮೊದಲಾದ ಕಾವ್ಯಗಳು ರಚಿಸಿವೆ. ಅರ್ಧಮಾಗಧೀ ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಂದು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಕೆಲವೊಂದು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಂಡು, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅವುಗಳ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ 'ಜೈನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ' ಎಂದು ಹೆಸರನ್ನು ಇಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಷಟ್ಖಂಡ ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನರೂಪದಿಂದ ಶೌರಸೇನಿಯ ಮೂಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಗೌಣರೂಪದಿಂದ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಕೃತಿಗಳ ಭಾಷೆಯನ್ನು 'ಜೈನ ಶೌರಸೇನಿ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು

ಅದರ ಉತ್ತರದ ,ಬಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಪೂರ್ಣ ಇಲ್ಲ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದವು. ಆಗ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಬಹುದೂರ ಇರುವ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಗೆ ದೂರ ಉಳಿದುವು ? ಇಲ್ಲವೆ ಬದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಪ್ರ,ಬಾವಿತವಾದುವೇ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಒಂದು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಅನುಮಾನಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಯಾವ ಮುನಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದರೋ ಆ ಮುನಿಸಂಘಗಳು ಆಗ ವನವು ದಕ್ಷಿಣಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬರು ವಲ್ಲಿ ಈ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾದುವು. ಮತ್ತು ಆರ್ಯೇತರ,ಬಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲೇಖಕನು ಅ,ಬ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ತನ್ನ ಪ್ರಾಂತೀಯ ,ಬಾಷೆಯ ರೂಪುಗಳನ್ನೇ ಅ,ಬ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದನು. ಅದರಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರ,ಬಾವದಿಂದ ಅವು ದೂರ ಉಳಿದುವು. ಇಲ್ಲವೆ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರ,ಬಾವಿತವಾದುವು. ಇದೇ ,ಬಾಷಾ ವಿಕಾಸ ಕ್ರಮದ ಕೆಲವೊಂದು ಸ್ವರೂಪುಗಳೂನವಗಿ ಉಕ್ತಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಷಟ್ಖಂಡಾಗಮದ ಟೀಕಾಕಾರನ ಮುಂದೆ ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿಷಯದ ವಿಶಾಲ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಸ್ವಯಂ ಕಮ್ಮಪಾಹುಡ, ಕಷಾಯಪಾಹುಡ, ಸಮ್ಮತಿಸುತ್ತ, ತಿಲೋಯ ಪಣ್ಣತ್ತಿ, ಸುತ್ತ, ಪಂಚತ್ಥಿ ಪಾಹುಡ ತತ್ವಾರ್ಥ ಸುತ್ತಲ ; ಆಚಾರಾಂಗ, ಮಟ್ಟಕೇರಕೃತ ಮೂಲಾಚಾರ, ಪೂಜ್ಯಪಾದ ಕೃತ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ, ಅಂಕಲಂಕ ಕೃತ ತತ್ವಾರ್ಥ ಬಾಷ್ಯ, ತತ್ವಾರ್ಥ ರಾಜವಾರ್ತಿಕ, ಜೀವ ಸಮಾಸ, ಛೇದ ಸೂತ್ರ, ಕರ್ಮ ಪ್ರವಾದ, ದಶಕರಣಿ ಸಂಗ್ರಹ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಗ್ರಂಥಗಳಿಯೂ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಎದರೆ ಪೂಜ್ಯಪಾದ ಕೃತ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ ಜೀವಸಮಾಸ, ಛೇದಸೂತ್ರ, ಕರ್ಮಪ್ರವಾದ ಮತ್ತು ದಶಕರಣಿ ಸಂಗ್ರಹಗಳು ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅವನು ತನ್ನ ಗಣಿತ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಕರ್ಮದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯಾಕರಣಾತ್ಮಕ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಗಾಥೆಗಳನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಈಗ ಉಪಲಬ್ದವಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಪದ್ಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರಾಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ಅವನ ಮುಂದೆ ಇತ್ತೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಃ ಷಟ್ ಖಂಡಾಗಮ ಸೂತ್ರಗಳ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಗಳು ಅವನ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಠ,ಬೇದಗಳೂ ಸಹ ಇದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖನವನ್ನೂ ಅವನು ಹಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲವೊಂದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವು ಕಂಡುಬಂದಲ್ಲಿ ಟೀಕಾಕಾರನು ಸತ್ಯಾಸತ್ಯಗಳ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ

ಅಸುವರ್ಥತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಸೂತ್ರವೆ, ಯಾವುದು ಅಸೂತ್ರವೆ – ಎಂಬುದರ ನಿರ್ಣಯವನ್ನೂ ಆಗವದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದ ನಿಪುಣ ಆಚಾರ್ಯರೇ ಮಾಡಬಲ್ಲರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲವೊಂದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ :– ಇದರ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ತೀರ್ಥಂಕರರು ಅಥವಾ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಿಯೇ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೆ; ಆದರೆ ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರಂತೂ ಇಲ್ಲ ; ಅವರ ಹತ್ತಿರ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಸಹ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಸೂತ್ರಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಲು ಹೆದರುವ ಆಚಾರ್ಯರೂ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾದ ಶಂಕೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತ ಅವನು ವಿಷಯಗಳ ಮರಣೆಯನ್ನು ಗೌತಮ ಗಣಧರರಿಗೆ ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು ; ನಾವಂತೂ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟೆವು – ಎಂದು ಹೇಳುವವರಿಗೂ ಅವರು ಮುಂದರಿದಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯೊಳಗಿನ ಅನೇಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಸೂತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರು ಸೂತ್ರಾಚಾರ್ಯರಿದ್ದರು ; ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ನಿಕ್ಷೇಪಾಚಾರ್ಯರಿದ್ದರು. ಹಲವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಚಾರ್ಯರಿದ್ದರು ; ಇವರಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಾ ವಾಚಕರ ಪದವು ಮೇಲಿನದಾಗಿತ್ತೂ ಕಷಾಯ – ಪ್ರಾಭೃತದ ಪ್ರಕಾಂಡ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಆರ್ಯ ಮಂಕ್ಷು ಮತ್ತು ನಾಗಹಸ್ತಿ ಇವರನ್ನು ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ 'ಮಹಾವಾಚಕ'ರೆಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆರ್ಯ ನಂದಿಯೂ ಮಹಾವಾಚಕರಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವು ಇದೆ. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಮತಭೇದದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಟೀಕಾಕಾರನು ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವನು ಸ್ವತಃ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅದು ಸರಳ, ಸುಸ್ಪಷ್ಟ, ಮತ್ತು ಆಚಾರ್ಯ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಆಗಮ ಆಗವ ಪರಂಪರೆಯು ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಂಥಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಭಾವವಿದ್ದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಯುಕ್ತಿಬಲದಿಂದ ಕೆಲ ಮಾತನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಮೌರ್ಯವು ದಾರ್ಶನಿಕರವಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಗಣಿತದಂಥ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಮೇಲೆ ಅವನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ಣ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿ, ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿರ್ಣಯವನ್ನ ಸ್ವೀಕರಿಸದ ಹೊರತಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನ ಇಂಥ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಕಂಡೇ ಅವನ ವಿದ್ವಾನ್ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಆಚಾರ್ಯ ಜಿನಸೇನನು ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ :–

ಯು ಸ್ಯ ಸ್ಯೈ ಸರ್ಗೆ ಕಿಂ ಪ್ರ ಜ್ಞಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸ ವಾರ್ಥ ರ್ಥಗಾ ಮಿ ನೀ ಮ್ ।

ಜಾತಾ ಸ ರ್ವಜ್ಞ – ಸ ದ್ಭಾವೇ ನಿರಾರೀಕಾ ಮ ನ್ಸಿನಃ ॥

ಅರ್ಥಾತ್ ಅವ ನ ಸ್ವಾ ಭಾ ವಿಕ ಸ ರ್ವಾ ರ್ಥಗಾ ಮಿ ನೀ ಪ್ರ ಜ್ಞೆಯ ನ್ನು ಕಂಡು, ವಿದ್ವ ಜ್ಜನರು ಸ ರ್ವಜ್ಞನ ಸ ದ್ಭಾವದ ವಿಷ ಯ ದಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸಂದೇಹ ವಾಗಿ ಬಿಡು ತ್ತಿದ್ದರು . ಈ ಟೀ ಕೆಯು ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ನ ವ ಗಿ ಆ ಕಾ ಲ ದ ಸೈ ದ್ಧಾಂ ತಿಕ ವಿವೇಚ ನ, ವಾದ – ವಿವಾದ ಮ ತ್ತು ಗು ರು – ಶಿಷ್ಯ ರ ಪ ರಂಪ ರೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯ ಯ ನ ಅಧ್ಯಾ ಪ ನಗಳ ಪ್ರ ಣಾಲಿ ಜ್ಞಾ ನ ಹ ಚ್ಚು ಆಗು ತ್ತ ದೆ

ನೇ ಮಿ ಚಂದ್ರ ನ [೧೧ ನೆಯ ಶ ತ ಮಾ ನ] ರ ಚ ನೆಗಳು :-

ಮೇ ಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಷ ಟ್ ಖಂ ಡಾಗ ಮ ಹಾ ಗೂ ಅದ ರ ಧ ವಲಾ ಟೀ ಕೆಯು ಆಧಾ ರ ದ ಮೇ ಲೆ ಗೊಮ್ಮ ಟಸಾರ ದ ರ ಚ ನೆಯಾ ಯಿ ತು . ಅದ ರ ಜೀ ವ ಕಾಂ ಡ ದಲ್ಲಿ ೭೩೩ ಗಾಥೆಗ ಳೂ ಕ ರ್ಮ ಕಾಂ ಡ ದಲ್ಲಿ ೯೭೨ ಗಾಥೆಗ ಳೂ ಇವೆ. ಆಗ ಮ ದ ಸ ಮ ಸ್ತ ಕ ರ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂ ತಕ್ಕೆ ಸ ಮ್ಬಂ ಧಿಸಿದ ಸಾರ ವ ನ್ನು ಇದ ರಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾ ಗಿ ಸಂ ಗ್ರ ಹಿಸಲಾ ಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂ ಥ ದ ಪ್ರ ಚಾರ ದಿಂದ ಮೂ ಲ ಷ ಟ್ ಖಂ ಡಾಗ ಮ ದ ಅಧ್ಯ ಯ ನ – ಅಧ್ಯಾ ಪ ನ ಪ್ರ ಣಾಲಿಯು ಕ ಟ್ಟಾ ಯಿತೆಂದು ಅನು ಮಾ ನ ಮಾ ಡಲಾಗಿದೆ. ಗೊಮ್ಮ ಟಸಾರ ದ ಕ ರ್ತೃ ವಾದ ನೇ ಮಿ ಚಂದ್ರಾ ಚಾರ್ಯ ರು ತ ನ್ನ ಕೃ ತಿಯ ಕೊನೆಯ ಲ್ಲಿ ಗ ರ್ವ ದಿಂದ ಹೀ ಗೆ ಹೇ ಳಿಕೊಂ ಡಿದ್ದಾ ನೆ :- ಯಾ ವ ಪ್ರ ಕಾರ ಚ ಕ್ರ ವ ರ್ತಿಯು ಷ ಟ್ ಖಂ ಡ ಪೃ ಥ್ವಿ ಯ ನ್ನು ತ ನ್ನ ಚ ಕ್ರ ದ ಮೂ ಲಾಂ ತರ ಸಿದ್ಧಿಸು ವ ನೋ, ಅದೇ ಪ್ರ ಕಾರ ನಾನು ನ ನ್ನ ಬು ದ್ಧಿ ರೂ ಪೀ ಚ ಕ್ರ ದಿಂದ ಷ ಟ್ ಖಂ ಡಾಗ ಮ ವ ನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ನ ನ್ನ ಈ ಕೃ ತಿಯ ನ್ನು ಪೂ ರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ ನು. ಇದೇ ಸ ಫ ಲ ಸೈ ದ್ಧಾಂ ತಿಕ ರ ಚ ನೆಯಿಂ ದಲೇ ಅವ ನು 'ಸಿದ್ಧಾಂ ತ ಚ ಕ್ರ ವ ರ್ತಿ ' ಎಂ ಬ ಪ ದ ವಿಯ ನ್ನು ಹೊಂ ದಿದ ನು. ತ ರು ವಾಯ ದ ಈ ಕಾ ಲ ದಲ್ಲಿ ಈ ಪ ದ ವಿಯ ನ್ನು ಅನೇ ಕ ಆಚಾರ್ಯ ರ ಹೆ ಸ ರು ಗ ಳ ಜೊತೆಗೆ ಇದ್ದು ದನ್ನು ಕಾಣ ತ್ತೇ ವೆ. ಇದ ಕ್ಕೆ ಂ ತ ರ 'ತ್ರೈ ವಿದ್ಯ ದೇ ವ ' ಎಂ ಬ ಪ ದ ವಿಯ ನ್ನು ಹೊಂ ದಿದ ಆಚಾರ್ಯ ರು ಷ ಟ್ ಖಂ ಡಾಗ ಮ ದ ಮೊ ದ ಲಿನ ಮೂ ರು ಖಂ ಡಗ ಳ ಪಾರ ಗಾ ಮಿ ಗ ಳಾಗಿರು ತ್ತಿ ದ್ದ ರು. ಈ ಪ ದ ವಿಗ ಳ ಧ ವಲಾ ಕಾರ ನ ಪೂ ರ್ವ ದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೂ ತ್ರ ಚಾರ್ಯ ರ ಮೊ ದ ಲಿನ ಪ ದ ವಿಗ ಳಿಗೆ ಲೋ ಪ ವ ನ್ನೂ ತಂ ದು ವು. ಅವ ನು ತ ನ್ನ ಈ ಕೃ ತಿಯ ನ್ನು ಗೊಮ್ಮ ಟ ರಾಯ ನಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಾ ಣ ಮಾ ಡಿದ್ದ ನ . ಗೊಮ್ಮ ಟ ಎಂ ಬ ದು ಗಂ ಗ ರಾಜ ರಾಚ ಮ ಲ್ಲನ ಮಂ ತ್ರಿಯಾ ದ ಚಾಮುಂ ಡ ರಾಯ ನ ಉಪ ನಾಮ ವೇ ಆಗಿದೆ. ಅದ ರ ಅರ್ಥ ವು ಸುಂ ದ ರ ರೂ ಪ ವಾನ್ ಎಂ ದಾಗು ತ್ತ ದೆ. ಇದೇ ಚಾಮುಂ ಡ ರಾಯ ನ ಮೈ ಸೂ ರು ರಾಜ್ಯ ದ ಶ್ರ ವ ಣಾ

ಬೆಟ್ಟಗಳದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯಗಿರಿಯ ಮೇಲೆ ಬಾಹುಬಲಿಯ ಜಗತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದನು. ಅದು ತನ್ನ ವಿಶಾಲತೆ ಮತ್ತು ಕಲಾತ್ಮಕ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಮಾತೀತವಾಗಿದೆ. ಸಮಸ್ತ ಉಪಲಬ್ಧ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಈ ಮೂರ್ತಿಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯು ರವಿವಾರ ದಿನಾಂಕ ೨೩ ಮಾರ್ಚ್ ೧೦೨೮ ಕ್ರಿ.ಶ.ದಂದು ಆಯಿತು. ಅದು ಶಕ ಸಂವತ್ಸರದ ೯೫೧ ಚೈತ್ರ ಶುಕ್ಲ ಪಂಚಮಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಕಾಂಡ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಈ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವು ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ೯೬೮ನೇ ಗಾಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಸುಮಾರು ಇದೇ ಕಾಲವನ್ನು ಗೊಮ್ಮಟಸಾರದ ರಚನಾ ಕಾಲವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರಚನೆಯಿಂದ ಷಟ್ಖಂಡಾಗಮದ ವಿಷಯದ ಅಧ್ಯಯನವು ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ನಿರ್ಯುಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಯಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಾಂಗಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವು ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಗೊಮ್ಮಟಸಾರದ ಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿವೆ. ಒಂದು ಕೇಶವವರ್ಣಿಯ ಜೀವ ಪ್ರಬೋಧಿನೀ ; ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರೀಮದಭಯಚಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಂದ ಪ್ರಬೋಧಿನೀ ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಂಕೇತಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಗೊಮ್ಮಟಸಾರದ ಮೇಲೆ ಚಾಮುಂಡರಾಯನೂ ಕೂಡ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈಗ ಅದು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಇದರ ಆಧಾರದಿಂದ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ' ಸಮ್ಯಜ್ಞಾನ ಚಂದ್ರಿಕಾ ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವಚನಿಕೆಯನ್ನು ಪಂಡಿತ ತೋಡರಮಲ್ಲನು ಸಂ.೧೮೧೮ ರಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದನು. ಗೊಮ್ಮಟಸಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಲಬ್ಧಿಸಾರ ಎಂಬುದು ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶುದ್ಧಿರೂಪ ಲಬ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವಿಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ದ್ರವ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ೫೮ ಗಾಥೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೇಮಿಚಂದ್ರನ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದು ಜೀವ,ಅಜೀವ ತತ್ವಗಳನ್ನು ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜೈನ ತತ್ವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನ ಮಾಡುವ ಚಿಕ್ಕ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಲಬ್ಧಿಸಾರದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ಷಪಣಾಸಾರವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಕ್ಷಪಣ ಮಾಡುವ ವಿಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗನುಸಾರ ಇದನ್ನು ಮಾಧವಚಂದ್ರ ತ್ರೈವಿದ್ಯನು ಬಾಹುಬಲಿ ಮಂತ್ರಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ಬರೆದು ಶಕ ಸಂ.೧೧೨೫ ರಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ ಶ.೧೨೦೩)ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದನು.

ಷಟ್ಖಂಡಾಗಮದ ಪರಂಪರೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ರಚನೆಯು ಪಂಚಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಅದು ಇದೀಗ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಗೆ ಅನುಸಾರ ಐದು ಅಧಿಕಾರ (ಪ್ರಕರಣ)ಗಳಿವೆ. ಅವು ಜೀವಸಮಾಸ, ಪ್ರಕೃತಿಸಮುತ್ಕೀರ್ತನ, ಕರ್ಮಸ್ತವ, ಶತಕ ಮತ್ತು ಸತ್ತರಿ ಅರ್ಥಾತ್ ಸಪ್ತತಿಕಾ ಎಂದಿವೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ೨೬, ೧೨, ೭೭, ೧೦೫ ಮತ್ತು ೭೦ ಗಾಥೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಸಮುತ್ಕೀರ್ತನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಒಂದು ಭಾಗವು ಗದ್ಯಾತ್ಮಕವು ಇದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಗಾಥೆಗಳು ಮೂಲಾ ಹಾಗೂ ಗೊಮ್ಮಟಸಾರಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂಥವೇ ಇವೆ. ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಪ್ರಕರಣಗಳ ಮೇಲೆ ಗಾಥಾಬದ್ಧ ಭಾಷ್ಯವು ಕೂಡಾ ಇದೆ. ಅದರ ಗಾಥೆಗಳೂ ಸಹ ಗೊಮ್ಮಟಸಾರದೊಡನೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಈ ಭಾಷ್ಯದ ಗಾಥೆಗಳು ಮೂಲ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಗೊಂಡಂತಿವೆ. ಶತಕ ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವು 'ನಾನು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಗಾಥೆಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿವಾದದಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ :- (ವೊಚ್ಛಂ ಕದಿವಯ ಗಾಹಾಓ ದಿಟ್ಠಿವಾದಾಓ) ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಶತಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ೧೦೫ ನೆಯ ಗಾಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ :- ಇಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಮಾಸದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕರ್ಮ - ಪ್ರವಾದ ಎಂಬ ಶ್ರುತಸಾರದ ರಸವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿದೆ. ಕರ್ಮಪ್ರವಾದವು ದೃಷ್ಟಿವಾದದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಪೂರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯದಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಸಪ್ತತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ :- ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿವಾದದ ಸಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳಿರುವೆ (ವೊಚ್ಛಂ ಸಂಖೇವೇಣ ನಿಸ್ಸಂದಂ ದಿಟ್ಠಿವಾದಾದೋ) ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಪ್ರಕರಣವೂ ಮಂಗಲಾಚರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತ್ಮಕ ಗಾಥೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣವೂ ಇವೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಐದು ಪ್ರಕರಣಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಚನೆಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಟೀಕೆಯೂ ಇದೆ. ಅದರ ಕರ್ತೃವು ತನ್ನ ಮೊದಲ ಶತಕದ ಕೊನೆಯ ಗಾಥೆಯಲ್ಲಿ ಟೀಕಾರೂಪದಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ :- ತಾನು ಮೂಲಸಂಘದ ವಿದ್ಯಾನಂದಿ ಗುರುವು, ಭಟ್ಟಾರಕ ಮಲ್ಲಿಭೂಷಣ ಮುನಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ವೀರಚಂದ್ರ ಅವರ ಪಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನಭೂಷಣ ಗಣಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರರುಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಎತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರನೇ ಈ ಟೀಕೆಯ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಈ ಆಚಾರ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರನ ಕಾಲವು ಸಂವತ್ಸರ ೧೬೦೫ ರಿಂದ ೧೭೩೭ ರ ವರೆಗೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಕೊನೆಯ ಪುಷ್ಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಪಂಚಸಂಗ್ರಹ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು 'ಲಘುಗೊಮ್ಮಟಸಾರ ಸಿದ್ಧಾಂತ' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಮೂಲ ಶತಕ ಅಥವಾ ಭಾಷ್ಯದ ಗಾಥೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಗೊಮ್ಮಟಸಾರದಿಂದ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅನುಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಪಂಚಸಂಗ್ರಹ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಮಿತಗತಿಯು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಬದ್ಧ ಪಂಚಸಂಗ್ರಹದ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅದರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗನುಸಾರ, ವಿಕ್ರಮ ಸಂವತ್ಸರ ೧೦೭೩

(ಕ್ರಿ ಶ . ೧೧೧೬) ದಲ್ಲಿ ಮಸೂರಾಹಾತುರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಐದು ಅಧಿಕಾರಗಳ ಹೆಸರುಗಳ ಮೊದಲಿನವುಗಳಂತೆಯೇ ಇವೆ. ದೃಷ್ಟಿವಾದದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಪಂಚಸಂಗ್ರಹವನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿರುವ ಶತಕ ಮತ್ತು ಸಪ್ತತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅಧಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಸಾರ್ಥಕತೆಯೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ಲೋಕಸಂಖ್ಯೆಯು ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕದಿದೆ. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪಾಂತರಕಾರನು ಯಾವಾಗ ಅಧಿಕಾರಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಅವುಗಳನ್ನೇ ಇಟ್ಟಿರುವನೋ, ಆಗ ಅವನು ಮೂಲ ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಯ ಆಧಾರಿತ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಇಟ್ಟಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಕೃತ ಮೂಲ ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಎದುರಿಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪೃಥಕ್ಕರಿಸಿರುವುದು ಹೊಂದುವ ಸಂಭವವಿದೆ.

ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಪ್ರಾಕೃತ ಪಂಚಸಂಗ್ರಹ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕರ್ತೃವು ಪಾರ್ಶ್ವರ್ಷಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಚಂದ್ರರ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಕಾಲವು ಆರನೆಯ ಶತಮಾನವೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ೯೬೩ ಗಾಥೆಗಳು ಇವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಶತಕ, ಸಪ್ತತಿ, ಕಷಾಯ ಪಾಹುಡ, ಷಟ್ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಐದು ದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೇಲೆ ಮಲಯಗಿರಿಯ ಟೀಕೆಯು ಉಪಲಬ್ಧವಿದೆ. ಶಿವಶರ್ಮಕೃತ ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿ (ಕಮ್ಮಪಯಡಿ) ಯಲ್ಲಿ ೪೭೫ ಗಾಥೆಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಬಂಧನ, ಸಂಕ್ರಮಣ, ಉದ್ವರ್ತನ, ಅಪವರ್ತನ ಉದೀರಣಾ ಉಪಶಮನಾ, ಉದಯ ಮತ್ತು ಸತ್ತಾ ಈ ಎಂಟು ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ (ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ) ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಚೂರ್ಣಿಯು ಮಲಯಗಿರಿ ಮತ್ತು ಯಶೋವಿಜಯರ ಟೀಕೆಯೂ ಉಪಲಬ್ಧವಿವೆ.

ಶಿವಶರ್ಮನ ಇನ್ನೊಂದು ರಚನೆಯು ಶತಕ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದು. ಗರ್ಗರ್ಷಿಕೃತ ಕರ್ಮವಿಪಾಕ (ಕಮ್ಮ – ವಿವಾಗ) ಹಾಗೂ ಜಿನವಲ್ಲಭಗಣಿ ಕೃತ ಷಡಶೀತಿ (ಸಡಸೀಇ). ಕರ್ಮಸ್ತವ (ಕಮ್ಮತ್ಥವ) ಬಂಧಸ್ವಾಮಿತ್ವ (ಸಾಮಿತ್ತ) ಮತ್ತು ಸಪ್ತತಿಕಾ (ಸತ್ತರಿ) ಇವು ಉಪಲಬ್ಧವಿವೆ. ಇವುಗಳ ಕರ್ತೃಗಳು ಅನಿಶ್ಚಿತರಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತದ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೂ ಅತಿ ಸಂಗ್ರಹ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿಯೂ ವರ್ಣನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಆರೂ ರಚನೆಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ಮಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಕರ್ತೃಗಳ ಚೂರ್ಣಿ, ಭಾಷ್ಯ, ವೃತ್ತಿ, ಟಿಪ್ಪಣಿ

ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಟೀಕೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ ಸತ್ತರಿಯ ಮೇಲೆ ಅಭಯದೇವ ಸೂರೀಕೃತ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಮೇರುತುಂಗ ವೃತ್ತಿ (೧೪ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಇವು ಉಪಲಬ್ಧವಿರುತ್ತವೆ

ಕ್ರಿ.ಶ. ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಗಚ್ಚಂದ್ರ ಸೂರಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ದೇವೇಂದ್ರಸೂರಿಯು ಕರ್ಮವಿಪಾಕ (೬೦ ಗಾಥೆ) ಕರ್ಮಸ್ತವ (೩೪ ಗಾಥೆ), ಬಂಧಸ್ವಾಮಿತ್ವ (೨೪ ಗಾಥೆ) ಷಡಶೀತಿ (೮೬ ಗಾಥೆ) ಮತ್ತು ಶತಕ (೧೦೦ ಗಾಥೆ) ಈ ಐದು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಇವು ನವೀನ ಕರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಅವನು ಸ್ವೋಪಜ್ಞ ವಿವರಣವನ್ನು ಕೂಡ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆರನೆಯದಾದ ಸಪ್ತತಿ ಕರ್ಮಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಕೃತಿ ಬಂಧನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ೭೨ ಗಾಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕರ್ತೃವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಮಲಯಗಿರಿ ಕೃತ ಟೀಕೆಯೊಂದು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ

ಜಿನಭದ್ರಗಣಿ ಕೃತ ವಿಶೇಷಣವತೀ (೬ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಯಲ್ಲಿ ೪೦೦ ಗಾಥೆಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನ, ದರ್ಶನ, ಜೀವ, ಅಜೀವ, ಮೊದಲಾದ ನಾನಾ ವಿಷಯದ ದ್ರವ್ಯ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಜಿನವಲ್ಲಭಸೂರಿಕೃತ ಸಾರ್ಧಶತಕ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು 'ಸೂಕ್ಷ್ಮಾರ್ಥ ವಿಚಾರಸಾರ' ಎಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಕೆಲವೊಂದು ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೀತಿಯಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಭಾಷ್ಯ, ಮುನಿಚಂದ್ರಕೃತ ಚೂರ್ಣಿ ಹಾಗೂ ಹರಿಭದ್ರ, ಧನೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಚಕ್ರೇಶ್ವರಕೃತ ಚೂರ್ಣಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮೂಲ ಗ್ರಂಥದ ಕಾಲವು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೦೦ ಇರಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಜೀವಸಮಾಸ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥವೊಂದು ೨೮೬ ಗಾಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸತ್, ಸಂಖ್ಯಾ ಮೊದಲಾದ ಏಳು ಪ್ರರೂಪಣೆಗಳಿಂದ ಜೀವಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬೃಹದ್ ವೃತ್ತಿಯು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ಅದು ಮಲಧಾರಿ ಹೇಮಚಂದ್ರನಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೦೭ ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೭೦೦೦ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಇವೆ.

ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮನಸ, ವಚನ ಮತ್ತು ಕಾಯ ಯೋಗಗಳ ಭೇದ ಪ್ರಭೇದಗಳ ವರ್ಣನೆಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಗೊಮ್ಮಟಸಾರವೇ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಯಶೋವಿಜಯ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು (೧೮ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ತನ್ನ ಭಾಷಾರಹಸ್ಯ ಪ್ರಕರಣದ ೧೦೧ ಗಾಥೆಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾವಾತ್ಮಕ ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಸತ್ಯಭಾಷೆಯ ಜನಪದ ಸತ್ಯ, ಸಮ್ಮತ ಸತ್ಯ, ನಾಮ ಸತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಹತ್ತು ಭೇದಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಷಟ್ ಖಂಡಾಗಮ ಸೂತ್ರಗಳ ರಚನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಗುಣಧರ ಆಚಾರ್ಯನು ಕಷಾಯ ಪಾಹುಡವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಧರಸೇನ ಮತ್ತು ಗುಣಧರ ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮೊದಲು ಆದರೆಂಬುದನ್ನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಾವತಾರದ ಕರ್ತೃವು ಈ ಆಚಾರ್ಯರ ಪೂರ್ವ ಪರಂಪರೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಲಭಿಸಿಲ್ಲ. ಕಸಾಯ ಪಾಹುಡದ ರಚನೆಯು ಷಟ್ ಖಂಡಾಗಮದಂತೆ ಸೂತ್ರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ; ಅದು ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೨೩೩ ಮೂಲ ಗಾಥೆಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳ ವಿಷಯವು ಕಷಾಯ ಅರ್ಥಾತ್ ಕ್ರೋಧ, ಮಾನ, ಮಾಯಾ ಮತ್ತು ಲೋಭದ ಸ್ವರೂಪದ ವಿವೇಚನೆಯಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ಕರ್ಮಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾಗುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ವಿವರಣೆಯೂ ಬಂದಿದೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಕಷಾಯಗಳು ಪುನಃ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಗೊಂಡಿವೆ :- ಪ್ರೇಯಸ್ (ರಾಗ) ಮತ್ತು ದ್ವೇಷ. ಇದೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಗ್ರಂಥದ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಪೆಜ್ಜದೋಸಪಾಹುಡ ಎಂದು ಆಗಿದೆ. ಈ ಪಾಹುಡವನ್ನು ಆರ್ಯಮಂಕ್ಷು ಮತ್ತು ನಾಗಹಸ್ತಿಗಳು ಕಲಿತು, ಯತಿವೃಷಭಾಚಾರ್ಯನು ಇದರ ಮೇಲೆ ಆರು ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಗಳುಳ್ಳ ವೃತ್ತಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಬರೆದನು; ಅದನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಣಾಚಾರ್ಯನು ಪುನಃ ವಿಸ್ತರಿಸಿದನು. ಇದರ ಮೇಲೆ ವೀರಸೇನಾಚಾರ್ಯನು ತನ್ನ ಜಯಧವಲಾ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವನು ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಸ್ವರ್ಗವಾಸಿಯಾದನು. ಮುಂದೆ ಅವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಜಿನಸೇನಾಚಾರ್ಯನು ನಲವತ್ತು ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಆ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದನು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಶಕ ಸಂವತ್ಸರ ೭೫೯ [ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೩೭] ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಆಗ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜನಾದ ಅಮೋಘವರ್ಷನ ರಾಜ್ಯಕಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಟೀಕೆಯ ರಚನೆಯೂ ಕೂಡ ಧವಲದಂತೆ ಮಣಿ – ಪ್ರವಾಳ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಾಕೃತ; ಆದರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಿಶ್ರಿತವು

ಆಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಮ ೂಡಬಿದ್ರಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಬಸ್ತಿ ಯಿಂದಹ ೊರಗೆ ತಂದು ದರ ಇತಿಹಾಸವು ಷಟ್ ಖಂಡಾಗ ಮ ದ ಇತಿಹಾಸದಂತಿರುೀ ಇದೆ.

ಕುಂದಕುಂದರು ಗ್ರಂಥಗಳು :–

ಪ್ರಾಕೃತ ಪಾಹುಡಗಳ ರಚನಾ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂದ ಕುಂದಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಸರು ಸುಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ದಿಗಂಬರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಇರುವ ಸ್ಥಾನವು ಇನ್ನಾವ ಗ್ರಂಥಕಾರನಿಗೂ ಲಭಿಸಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಹೆಸರು ಒಂದು ಮಂಗಲ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಮಹಾವೀರ ಮತ್ತು ಗೌತಮ ಗಣಧರರ ತರುವಾಯ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ.

" ಮಂಗಲಂ ಭಗವಾನ್ ವೀರೋ ಮಂಗಲ ಗೌತಮ ಗಣೀ ।

ಮಂಗಲಂ ಕುಂದಕುಂದಾರ್ಯೋ ಜೈನಧರ್ಮೋಸ್ತು ಮಂಗಲಮ್ "

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಶಿಲಾಲೇಖಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ ಹೆಸರು ಕೊಂಡಕುಂದ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಈತನು ತಮಿಳ ದೇಶವಾಸಿಯೆಂದು ಅನುಮಾನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಾವತಾರದ ಕರ್ತೃವು ಈತನನ್ನ ಕೊಂಡಕುಂಡಪುರ ನಿವಾಸಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಮದ್ರಾಸ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಂಟಕಲ್ಲದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕುಂಡ ಕುಂಡಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಾಮವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವೊಂದು ಜೈನ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಕುಂದಕುಂದಾಚಾರ್ಯನ ಮೂಲಸ್ಥಾನವೂ ತಪಸ್ಯಾ ಭೂಮಿಯೂ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಆಚಾರ್ಯನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗುರುಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಬಾರಸ ಅಣುಪೆಕ್ಖಾದ ಒಂದು ಪ್ರತಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಕರ್ತೃವು ಶ್ರುತಕೇವಲಿ ಭದ್ರಬಾಹು ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಈತನ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಮೂರನೆಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಾಬ್ದಿಯೆಂದು ಮನ್ನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವೀರ ನಿರ್ವಾಣ ಕಾಲದಿಂದ ೬೮೩ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗಿನ ಆಚಾರ್ಯ ಪರಂಪರೆಯು ಸುಸಂಬದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾದುದ ಉಪಲಬ್ಧವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕುಂದಕುಂದರ ಹೆಸರು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಭಾಷೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಘೋಷ ವರ್ಣಗಳ ಲೋಪವೂ –ಶೃತಿಯ ಆಗಮನ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ಅವು ಕ್ರಿ.ಶ. ಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿನವಲ್ಲ ; ತರುವಾಯದ

ಕಾಲದವರೆಂಬುದು ಅವುಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದ ಆಚಾರ್ಯ ದೇವನಂದಿ ಪೂಜ್ಯಪಾದನು ತನ್ನ ಸರ್ವಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಯ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಗಾಹೆಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವು ಕುಂದಕುಂದರ 'ಬಾರಸ ಅಣುವೆಕ್ಖಾ' ದಲ್ಲಿಯೂ ನೋಡಲು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಅವುಗಳನ್ನು ದೇವನಂದಿ ಆಚಾರ್ಯರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆಯಿತು ; ಇದೇ ಕುಂದಕುಂದರ ಕಾಲದ ಅಂತಿಮ ಸೀಮೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮರ್ಕರಾ (ಮಡಿಕೇರಿಯ) ಶಕ ಸಂವತ್ ೩೮೮ ರ ತಾಮ್ರ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವರ ಆಮ್ನಾಯದ ಹೆಸರು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಬಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಆ ತಾಮ್ರ ಪತ್ರವು ಅರ್ವಾಚೀನವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಶಿಲಾಲೇಖಗಳಲ್ಲಿ, ಈ ಆಮ್ನಾಯದ ಹೆಸರು ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದುದ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಕುಂದಕುಂದಾಚಾರ್ಯರು ಕ್ರಿ.ಶ. ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪರಂಪರೆಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಕುಂದಕುಂದಾಚಾರ್ಯರು ಯಾವ ಯಾವುದೋ ಎಂಬತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಪಾಹುಡಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಅವರ ರಚನೆಗಳು ಉಪಲಬ್ಧ ಇವೆ :- (೧) ಸಮಯಸಾರ (೨) ಪ್ರವಚನಸಾರ (೩) ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯ (೪) ನಿಯಮಸಾರ (೫) ರಯಣಸಾರ (೬) ದಶಭಕ್ತಿ (೭) ಅಷ್ಟ ಪಾಹುಡ ಮತ್ತು (೮) ಬಾರಸ ಅಣುವೆಕ್ಖಾ. ಸಮಯಸಾರವು ಜೈನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಒಂದು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ರಚನೆಯೆಂದು ಎನ್ನಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.